

הרב משה ארנר׳ך שליט״א
ראש הכולל

שינוי קונה בגזלן¹

פתיחה

רש״י (ב״ק² סו. ד״ה שינוי קונה), כאשר הוא מבאר את דברי רבה, ששינוי קונה כתיבה ותנינא, מסביר:

”שינוי קונה. היכא דשני להו בידיים פשיטא ליה דמדאורייתא ודאי קנה וכי מהדר לא בעי לאהדרינהו בעינייהו אלא דמים משלם כגון צמר ועשאו בגדים דהא כתיבא בהדיא ותנינא כו' אבל יאוש מספקא ליה הא דאמור רבנן קני אי דאורייתא אי דרבנן.”

אולם, מהגמרא (סה:): בדברי רבי אילעי, מוכח שגם שינוי דממילא מהוה שינוי:

”אמר רבי אילעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו, טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר.”

איתיביה רבי חנינא לר' אילעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ואי ס״ד קנייה בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב לשלם כי השתא אמר ליה כי השתא היינו טעמא דלא משלם משום דא״ל תורא גנבי ממך דיכרא גנבי ממך א״ל רחמנא ניצלן מהאי דעתא אמר ליה אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך.”

על מנת לתרץ קושיה זו יש לעמוד על שיטות האחרונים בהבנת הכלל ”שינוי קונה”.

¹ המאמר עובר, על ידי הרב סיני לוי, מתוך שיעור שהועבר בכולל ״ארץ חמדה״ בשנת תש״ס.

² כל המקורות הם ממסכת ב״ק, אלא אם כן, מצוין אחרת.

שיטת הגר"א וסרמן

א. הרי שלך לפניך ושינוי קונה

במשנה (בבא קמא דף צו:) איחא:

"גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינה משלם כשעת הגולה רבי מאיר אומר
בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ
משלם כשעת הגולה

מטבע ונפסל תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונתעברה בה עבירה
או שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך."

בשינויים ברישא, השינוי קונה ועל כן אינו יכול לומר 'הרי שלך לפניך'. ואילו בסיפא השינוי
אינו קונה ועל כן יכול לומר לו הרי שלך לפניך.

הזיקה בין המושג 'שינוי קונה' לדין 'הרי שלך לפניך', באה לידי ביטוי בגמרא (צח:):

"...תנינא "והשיב את הגולה- מה תלמוד לומר- אשר גזל" יחזיר כעין שגזל,
מכאן אמרו גזל מטבע ונפסל פירות והרקיבו יין והחמיץ תרומה ונטמאת חמץ
ועבר עליו הפסח בהמה ונתעברה בה עבירה ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי
שלך לפניך."

מקור נוסף הוא הגמרא (צה.) שמוכיחה שרבי מאיר סובר ששינוי קונה:

"תא שמע גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינה משלם כשעת הגזילה רבי מאיר
אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו בהמה כשעת הגזילה ואי סלקא
דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו ש"מ קסבר
ר' מאיר שינוי קונה."

מכל האמור לעיל עולה שישנה זהות מלאה בין הכלל "שינוי קונה" לטענה "הרי שלך לפניך".
במקום ששינוי אינו קונה יכול לטעון "הרי שלך..", ובמקום ששינוי קונה אינו יכול לטעון "הרי
שלך...". קשר זה מבואר לאור שיטת הגר"א וסרמן בקנייני גזלן.

ב. קנייני גזלן

הגר"א וסרמן (קובץ שיעורים ב"ק אות יד) מסביר את המבנה של קנין גולה, חובת והשיב,
ושינוי הקונה כך:

1. גזלן, במעשה הגזלה קונה את התפץ, התורה הקנתה לו על מנת לחייבו באונסים.

2. מדוע אינו יכול הגולן להשתמש בחפץ הנגזל? משום שחל עליו חיוב של 'והשיב'.
3. משנשתנה החפץ ובטל חיוב 'והשיב'...אשר גזל' מיד קונה (למפרע?) מכח הקנין הראשון. לאור הסברו ברור מדוע ישנה זיקה הדוקה בין שינוי קונה לחוסר היכולת לטעון "הרי שלך לפניך".

שיטת הגר"ח מבריסק

א. אין שמין לגולן

הרמב"ם, (גולה ואבדה פרק ב הל' טו) פסק:

"גזל כלי ושברו אין שמין לו הפחת אלא משלם דמיו הכלי השבור של גולן ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור נוטלין ומשלם הפחת שזו תקנה היא לבעלים ואם לא רצו בה הרשות בידן וכן כל כיוצא בזה."

הרקע להלכה זו הוא הגמרא (ב"ק יא:):

"אמר עולא אמר רבי אלעזר, שמין לגנב ולגולן, רב פפי אמר אין שמין. והלכתא שמין לגנב ולגולן."

הגמרא (דף צד.). תולה את דין שמין לגולן, בדין שינוי קונה:

"אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגולן אלא לנוקין. בשלמא לרבא דאמר כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר התם בהכחשה דהדר לא קשיא כי קאמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד בהכחשה דהדר וכי קאמר שמואל התם אין שמין לא לגנב ולא לגולן אלא לנוקין בהכחשה דלא הדר אלא לאביי דאמר כי קאמר רשב"א בהכחשה דלא הדר קאמר מאי איכא למימר?"

מכח גמרות אלה קשה על הרמב"ם מה היסוד ליכולת התביעה של בעל הבית על החפץ הנגזל, הרי קנה אותו הנגזל בשינוי (שהרי על יסוד זה עומד הדין ש'אין שמין').

קצוה"ח (סימן שנד ס"ק ג) ציטט שני תירוצים לקושיה על הרמב"ם, וחלק עליהם:

"הרב המגיד (גזילה פ"ב הל' טו) חמה בזה דהא שינוי קונה וכתב אולי מיירי בששמו עליו ע"ש.

הב"ח כתב דלא משמע הכי אלא משמע בין שמו עליו בין אין שמו עליו, ולכן כתב ז"ל: אבל נראה דליכא הכא קושיא דכבר כתבו תוס' אליבא דר"א (עשה) במרובה (ב"ק סח, א ד"ה מה טביחה) דטביחה אהני מעשיו דשינוי מעשיו קונה, ור' אליעזר גופיה סובר בפ"ק דב"ק (יא, א) שמין לגנב ולגולן אלמא דשינוי מעשה אינו קונה. וחירצו בחד שינוייה דהא דשינוי מעשה לא קני היינו במתה מאליה או כנרגא דאתבר ממילא אבל בידים כגון טביחה קני בשינוי מעשה. והשתא הרמב"ם ס"ל כהך שינוייה שכתבו תוס' ולא קשה כלל מה שהקשה הרב המגיד עכ"ל.

וליתיה, דהתוס' לא כתבו אלא ליישב דברי ר' אליעזר ומשום דר"א הכי ס"ל דשינוי ממילא אינו קונה אבל שינוי בידים קונה. אבל אנן הא קי"ל דשינוי קונה אפי' בשינוי ממילא, ובהדיא כתב הרמב"ם (גזילה פ"ג הל' ד) גול בהמה והזקינה מטבע ונסדק משלם כשעת הגזילה, ע"ש. דהוי שינוי דממילא והוא פשוט בכולי תלמודא דשינוי קונה לדידן אפי' בשינוי דממילא. ובמרובה (ב"ק סו, א) אמר רבה שינוי קונה כו' וכתב רש"י ז"ל: שינוי קונה היכא דשני לה בידים, עכ"ל. ומשמע דוקא שינוי בידים, וקשה דהא במתני' תנן גול בהמה והזקינה משלם כשעת הגזילה והוא מטעם שינוי קונה כדמוכח בגמ' שם והוא שינוי ממילא וצ"ע בזה."

כלומר, לדעת המגיד משנה מה שפסק הרמב"ם, שרשאי לתבוע את החפץ, היינו דווקא בשינוי שאינו קונה. משמע מדבריו שבאופן עקרוני שינוי בחפץ קונה, אם הוא גדול מספיק. [על פירושו קשה, שאם כן יאמר 'הרי שלך לפניך' ויפטר לגמרי- הגר"ח להלן].

הב"ח מתרץ שהרמב"ם סובר שדווקא שינוי שנעשה בידים, קונה אך שינוי שממילא אינו קונה, כפי חלוקתם של התוספות ורש"י (הובא לעיל).

הב"ח מתבסס על התוספות (בבא קמא סח.):

"מה טביחה דאהנו מעשיו. משמע דסבר ר"א דשינוי קונה, דאהנו מעשיו, משמע לאפוקי מרשות בעלים, דומיא דאהנו מעשיו דמכירה. וקשה לפי' רשב"ם דמפרש בפ"ק (ד' יא.) אהא דאמר עולא א"ר אלעזר שמין לגנב ולגולן דהיינו לענין פחת נבילה דהוי דנגול משום דלא קני לה גולן בשינוי. וי"ל דדוקא בשינוי שאין הגולן עושה בידים לא קני כגון שמתה חכהמה אבל שינוי שעושה הגולן בידים, כגון טביחה, מודה ר"א דקני..."

קצוה"ח, דוחה את דברי הב"ח:

"...וליתיה, דהתוס' לא כתבו אלא ליישב דברי ר' אליעזר, ומשום דר"א הכי ס"ל
דשינוי ממילא אינו קונה אבל שינוי בידיים קונה. אבל אנן הא קי"ל דשינוי קונה
אפי' בשינוי ממילא."

ב. חידושו של הגר"ח

הגר"ח בהלכות גזילה ואבדה (פרק ב הל' טו) מקשה גם הוא על הרב המגיד שאם מדובר
בשינוי שאינו קונה, יאמר 'הרי שלך לפניך' ויפטר מכלום! קושייתו קשה כמוכן גם על
התירוצים האחרים.

הדרך הפשוטה להבין את היחס בין שני המרכיבים היא, שבעקבות קניין גזלה - שינוי קונה,
וממילא, אין דין הרי שלך לפניך. כך הבין הגר"א וסרמן.

הגר"ח חוקר בדיון זה, ומחדש שהעובדה שאינו כעין שגול', גוררת באופן ישיר את הדין שאינו
יכול לומר הרי שלך לפניך, גם אם לא קיים המצב ששינוי קונה.

הוא מבין את המבנה כך: במקרים מסוימים שינוי יוצר את קנייני הגזלה, ובמקרים אחרים הוא
רק מבטל את דין 'הרי שלך לפניך'. לדעתו, השינוי הנדרש על מנת ליצור שינוי קונה, גדול יותר
מהשינוי הנדרש על מנת למנוע מן הגולן לומר 'הרי שלך לפניך'. על פי הגר"ח, אין קניין לגולן
קודם שינוי.

התוספות (סוכה דף ל: ד"ה שינוי), לענין הדס שנקצץ לצורך מצוות לולב אשר יש בו חשש גזל
כתבו:

"...ומה שנקצץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך,
דמעיקרא אסא והשתא אסא. כדאשכחן בריש הגזול קמא (ב"ק צו.). 'האי דגול
דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא לארעא דידיה לא קני מאי טעמא דמעיקרא
דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי' ואע"ג דפסק לחיותא, גרע מכחשא דלא
הדר או מבהמה והזקינה, דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמו, ומשלם כשעת
הגזלה."

לדברי הגר"ח מתורצת קושיית התוספות. שכן אין להקשות מהסוגיה בסוכה אשר מנסה למצוא
שינוי הקונה, לעומת המשנה אשר בה מספיק שינוי לענין זה שלא יוכל לומר 'הרי שלך לפניך'.

מהרמב"ם (גזלה ואבדה פרק ג הל' ד) ניתן לדייק כשיטת הגר"ח:

“גול בהמה והזקינה או כחשה כחש שאינו יכול לחזור כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה או שגול מטבע ונסדק או פסלו המלך או שגול פירות והרקיבו כולן או יין והחמיץ הרי זה כמי שגול כלי ושברו ומשלם כשעת הגולה.”

משמע כאן שבבהמה והזקינה אינו אלא שינוי כעין הדין של כלי ושברו, שאין בו מעמד של שינוי הקונה אלא רק שדינו שמשלם כשעת הגולה משום שאינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך.³ לכאורה שיטת הגר"א וסרמן אינה תואמת את שיטת הגר"ח, שכן לדעת הגר"ח אין קניין לגולן גם אחר שבטל דין של 'זהשיב'. ואילו לדעת הגר"א וסרמן אמורה להיות התאמה מלאה בין 'זהשיב' לבין שינוי הקונה.⁴

יישומים נוספים למחלוקת האחרונים

א. בא במחתרת

ניתן לתלות שתי גישות אלו במחלוקת האמוראים (סנהדרין דף עב.) הבאה:

“אמר רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מאי טעמא בדמים קננהו אמר רבא דמסתברא מילתיה דרב בששיבך דליתנהו אבל נטל לא, והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותיה לענין אונסין אבל לענין מקנא ברשותיה דמרייהו קיימי מידי דהוה אשואל.”

³ הרב עקיבא ברכאי מקשה: סוף סוף, משמע בגמרא שדין בהמה והזקינה הרי הוא כדין טלה ונעשה איל, ובטלה הרי פסק הרמב"ם שנעשה שינוי בידו וקנאו, כרבי אילעא.

חירוף: לדעת רבי אילעא על פי דרכו של הגר"ח, צריך לומר, שדוקא עגל ונעשה איל הוא שינוי הקונה, ואילו בהמה והזקינה אינו שינוי הקונה אלא רק אינו יכול לומר 'הרי שלך לפניך'. הסברא היא, שכל התקדמות אינה נחשב שנמצאת בפועל בשלב הקודם, ואילו התבלות נחשבת כאילו גלומה בפועל בשלב הקודם. על כל עגל עדיין אינו איל, אך בהמה בריאה כוללת בתוכה גם את הזקנה, בבחינת בכלל מאתים מנה. כעין זה כתב בספר 'שב שמעתתא' (שמעתתא ב פרק ב) לגבי יין ונעשה חומץ.

⁴ אמנם ייתכן לחלק, שהרי לגר"ח, על כוונתו, קיימים שני דינים נפרדים של 'זהשיב'.

1. חיוב- על הגולן להשיב את החפץ עצמו ולא נפטר בתשלומים. 2. פטור- כאשר החפץ כעין שגול, בהתעלם מערכו ניתן להיפטר מהשבתו מכל תשלום נוסף. על כן ניתן להחיל את המבנה שיצר הגר"א וסרמן לגבי הדין הראשון.

לכאורה, לפי רב גולן קונה את הגולה ומוטלים עליו רק חיובים. כאשר גנב בא במחותרת הוא נפטר מהחיובים ב"קים ליב בדרכה מיניה". לעומת זאת, רבא סבר שהחפץ הגנוב נשאר של הבעלים, לפיכך, פטור הגנב מחיובים אינו מעביר לו את הבעלות, אלא אם כן הגנב שכרו.

ניתן להסביר שלדעת רב החיוב חל רק בשעת גזלת החפץ, כיון שבאותה שעה קנה אותו, כדעת הגר"א וסרמן. אך לדעת רבא אם החפץ לפנינו חייב לשלמו מדין 'ממוני גבך', כיון שהחפץ איננו של הגולן. ורק אם שכרו בבית גולן קנה את החפץ במעשה השבירה שהוא שינוי הקונה, כדעת הגר"ח ברמב"ם. הגר"א וסרמן מסכים לעקרון של רב, אולם, לדעתו, קים ליה בדרכה מיניה לא פוטר מחיוב השבה, כיון שהחיוב מוסב על חפץ מסוים.

ב. היזק שאינו ניכר

בגמרא, (גיטין נג:) איחא:

"מתיב רב פפא גזל מטבע ונפסל תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך. ואי אמרת היזק שאינו ניכר שמיה היזק האי גולן הוא ממונא מעליא בעי שלומי. תיובתא"

התוספות (ד"ה גולן) מסביר את הקושיה:

"וי"ל דכיון דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר ואם כן אין לך שינוי גדול מזה וקנאם הגולן בשינוי וצריך לשלם בממון מעליא ושמין כעין שגזל ולא מצי אמר ליה הרי שלך לפניך."

הסבר זה תואם את הגישה שלא קיימים שני יסודות של חיוב, שאם משלם חייבים להסביר שזהו משום שלא מחקיים 'כעין שגזל' באופן מוחלט. ר' חיים יסביר סוגיה זו שגם אם אין השינוי גדול מספיק לקנות לגולן, אך די בו למנוע את היכולת של הגולן לומר 'הרי שלך לפניך'.

ניתן לומר שלדעת הרמב"ם, מן הגמרא בגיטין עולה ששינוי שאינו בגופו של החפץ, אינו מקנה את החפץ לגולן, ובכל זאת, הגולן אינו יכול לקיים בו 'והשיב את הגולה'. אך לסוברים שהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, נחשב הדבר על פי דין כאילו לא השתנה החפץ כלל ועיקר.

בסוגיות הגמרא משמע שיש משמעות למושג 'שינוי' גם בתחומים אחרים שאינם גזילה. הדוגמא המובהקת לכך הוא דברי אביי בריש הגזול עצים. כלומר, כשם שבעניינים אחרים שינוי נחשב, בגלל שעל ידי השינוי יש לפנינו חפץ אחר אשר לא חל לגביו דין מסוים, כך גם בגולה לא חל דין 'והשיב את הגולה אשר גזל'.

ג. גולן שהזיק

האחרונים חלוקים בהסבר דברי רבא (ב"ק סה.) שתברא או שתיה משלם ד', קצוה"ח (סימן לד ס"ק ג) כתב:

"ותדע, דהא אפילו גולן ראשון אינו חייב לשלם אלא כשעת גזילה, ואי גול חביתא דחמרא מעיקרא שויה זוזי ולבסוף שויה ד' תברא או שתיה משלם ד', איתבר ממילא משלם זוזי, ולא סגי דלא אנבה לחביתא בתר דשויה ד'. ועוד דהא בחצירו הוא וכל שעתא ושעתא גזלי' ואמאי אינו משלם ארבעה. אלא על כרחך כיון דכבר גזלי' ואינו ברשותו דנגול תו לא מחייב משום גזילה, אלא בתורת מזיק, והיינו טעמא דאין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, משום דכתיב וגונב מבית האיש וכדאיתא בפרק מרוכה, ומשום דאינו ברשותיה ע"ש (סט, ב). ואם כן לא הוי על השני תורת גולן כלל."

כלומר, לדעת קצוה"ח, גולן שהזיק חייב מדין מזיק, ככל אדם אחר שזיק את נכסי הנגול. נתייה"מ (שם ס"ק ה) חולק על קצוה"ח, ואלו דבריו:

"ולפעד"נ דאפילו לא אכלה, רק עשה בו שינוי שקנאה על ידי הגולה - חייב, מטעם גולן ולא מטעם מזיק. דמעיקרא בגזילה הא' כשגולה הגולן הא' עדיין הגזילה של נגול הוא ולא יצא רק מרשותו של נגול. דהא גול ולא נתייאשו שניהם אינם יכולים להקדישו, זה - לפי שאינו שלו, וזה - לפי אינו ברשותו. ואחר כך, כשעשה שינוי, הרי עשה גזילה חדשה שהוציאו משל הבעלים לגמרי. שמעיקרא היה עדיין של בעלים, רק שאינו ברשותו נקרא, אבל שלו נקרא. וכשעשה שינוי מעשה גם כן אינו שלו, ואין לך גולן יותר מזה."

כלומר, בשינוי חייב מדין גזילה מתורשת, בהמשך דבריו (שם) כתב שהוא הדין בתברא ושתייה.

לגבי יורשי גולן שטבחו את הגולה, נפסק בשו"ע (סימן שמא ס"ק ד) שאת דמי העור ישלמו באופן מלא. הסמ"ע (שם ס"ק יא) העיר שהרשות בידם להתזיר את העור או את דמיו, כיון שקנאוהו בשינוי. נתייה"מ (שם ס"ק ז) העיר על כך:

"תמוהין דבריו, דהא אין שינוי קונה רק לגולן ומכוין לגולל..."

כלומר, נחיה"מ, לשיטתו, סובר ששינוי הוא מעשה גזלה מחודש, ולא מעשה קניין רגיל, בניגוד לסמ"ע⁵.

אם כן, לדעת קצוה"ח לא מצאנו ששינוי הוא גורם את עצם הקניין, לפיכך, נראה שסבר כר' אלחנן וסרמן. ואילו לדעת הנתיבות מעשה השינוי מקנה את החפץ, כגולה מחודשת, לגולן - תפיסתו יכולה לכלכל גם את גישתו של הגר"ח, שהרי לדעת הגר"ח שינוי מעביר את הבעלות.

הגדרת שני השינויים לשיטת הגר"ח

לגבי השינוי הנדרש לקנות מצינו בגמרא (צו.):

“אמר רב פפא האי מאן דגזל דיקלא מתכריה וקטליה, אע"ג דשדיא מארעא לארעא דידיה לא קני. מאי טעמא, מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי. דיקלא ועביד גובי לא קני, השתא מיהת גובי דדיקלא מיקרי.”

לכאורה השינוי שנעשה ברקל שנקצץ ועשה ממנו חתיכות עץ (דקל) הוא גדול מאוד, מדוע אין זה שינוי ?

נראה להסביר שהשאלה הנבחנת היא האם מה שיש כעת, גלום היה גם כמה שהיה קודם, אף אם השינוי גדול מאוד. לעומת זאת עצים ועשן כלים הכלי הוא מציאות חדשה. שינוי של שבירה הוא לעולם גלום בחפץ ועל כן אינו קונה.

כאמור בפתיחה, הקצות הקשה על רש"י שחילק בין שינוי שבידיים לבין שינוי דממילא מבהמה והוקינה. לפי דעת ר' חיים שבהמה והוקינה אינה בדין שינוי קונה, אלא רק שאינו יכול לומר 'הרי שלך לפניך', אין קושיה על רש"י. ניתן להבין שרש"י סובר ששינוי קונה הוא בגודל מעשה קנין, ועל כן מחלק בין בידים שיש בכך מעשה קנין לבין ממילא⁶.

רבי חנינא החולק על ר' אילעא ולדעתו עגל ונעשה איל אינו שינוי, על כורחנו מודה בהוקינה המפורש במשנה כי הוא שינוי. יש להסביר זאת משום שלדעתו עגל הוא שור אלא שלכל היותר הוא 'מחוסר זמן', ועל כן שינוי מסוג זה נחשב גלום ממש בעגל. לעומת זאת זמן ההודקנות בו הבהמה אינה משמשת כראוי אינו ידוע וברור ועל כן יש בכך שינוי.

⁵ הערת הרב דן אליער

לדעת רבי אילעא על פי דרכו של ר' חיים צריך לומר שדוקא טלה ונעשה איל הוא שינוי הקונה ואילו בהמה והזקינה אינו שינוי הקונה אלא רק אינו יכול לומר 'הרי שלך לפניך'. ההגיון הוא שכל התקדמות אינה נחשבת כנמצאת בפועל בשלב הקודם, ואילו התבלות נחשבת כאילו גלומה בפועל בשלב הקודם. על כן, עגל עדיין אינו איל, אך בהמה בריאה כוללת בתוכה גם את הזקנה, בבחינת בכלל מאתים מנה.

⁶ ניתן ליישב את רש"י גם על פי גישת התוספות: רש"י אינו מתכוון לחלק בין בידיים לממילא. אולם 'בידיים' מבטא את מהות השינוי הנדרש.